

เกษตรประณีต ๑ ตารางเมตร ให้ผลตอบแทนคุ้มค่า วิธีชีวิตมั่นคง
โดยอาจารย์จันทร์ที ประทุมภา ประชาญ์เกษตรของแผ่นดิน
บรรยายในห้องอบรมวิชาของแผ่นดิน ในงาน ศาสตร์พระราชา ศรีธธาแห่งเกษตรกรรม
วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๒

พ่อจันทร์ที ประทุมภา เป็นบุคคลที่น้อมนำความรู้เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ นำไปปรับใช้กับตนเอง และครอบครัวกระทั่งสามารถถ่ายทอดความรู้และขยายผล ให้แก่ชาวบ้านทั่วไปทั้งในชุมชนและระดับประเทศ แนวความคิดของพ่อจันทร์ที การทำเกษตรเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างป่าในพื้นที่ให้เป็นบ้านาณูชีวิต และปลูกไม้ไว้ให้ลูกหลานได้ใช้ในรุ่นต่อไป เพราะไม่ยืนต้นนับว่ามีมูลค่า ขายเป็นเงินได้มหาศาล เมื่อขายเป็นต้นหรือผ่านการแปรรูปจะคุ้มค่ามาก ที่ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านโนนรัง-บุรพาจึงเน้นสร้างผู้สืบทอด

ปัจจุบันพ่อจันทร์ที ได้กำหนดบทบาทตัวเอง ให้เป็นที่ปรึกษากับลูกและหลานสืบสานงานในศูนย์เรียนรู้ เป็นการสร้างคนรุ่นใหม่ แนวทางตามที่กำหนดไว้ ดังนี้

- ศูนย์เรียนรู้ เป็นสถานที่ฝึกอบรมให้กับหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ และบุคคลที่สนใจด้านการเกษตรเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นเนื้อหาการนำเสนอด้านการแก้ปัญหา หาทางออกด้านการประกอบอาชีพ และการเปลี่ยนความคิดมุมมองต่ออาชีพทำเกษตร

- หลักคิดการเริ่มต้นอาชีพเกษตร หรือการเป็นเกษตรกรนั้นควรประเมินตัวเองว่าตัวเรามีความสามารถ มีศักยภาพอะไรบ้าง จะสร้างความมั่นใจให้ตัวเองได้อย่างไรในการทำเกษตร หากมีที่ดินน้อย ไม่มีทุน ไม่มีน้ำ จะทำอย่างไร และการจัดการอย่างไรถึงจะพอเพียงในการทำเกษตร

- การดัดแปลงการทำเกษตรและการใช้น้ำในแปลงเกษตร ให้คุ้มค่ามากที่สุด เช่น น้ำเหลือทิ้งจากห้องครัว มีมากน้อยเท่าไร น้ำทิ้งจากการซักผ้า ควรเก็บไว้ใช้ในการรดน้ำต้นไม้ต่อไป

พ่อจันทร์ที ได้ทำเกษตรในแง่ของเกษตรเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ โดยเฉพาะการเริ่มต้นทำเกษตรประณีต ๑ ตารางเมตร และขยายผลเกษตรประณีตไปสู่พื้นที่ ๒๒ ไร่ ในแปลงของตนเอง เพื่อผู้เข้าฟังการบรรยายได้นำไปประยุกต์ใช้ ดังนี้ การทำเกษตรประณีต ๑ ตารางเมตร คือ การเริ่มต้นทำเกษตรจากเล็กไปหาใหญ่ จากง่ายไปหายาก หลักการคือ “กินของที่ปลูก และ ใช้ของที่ตัวเอง” ศรีธธาในงานที่ทำ ใช้ระบบปลูกพืชหมุนเวียนอย่างต่อเนื่องและพอเพียง โดยเลียนแบบป่าธรรมชาติที่พืชจะเกื้อกูลกันโดยไม่แย่งอาหารกัน และเป็นการใช้ประโยชน์จากที่ดินให้มากที่สุด

การเริ่มต้นจากการวางแผนแปลงเกษตรให้มองหาวัตถุดิบที่ใกล้ตัวที่สุด คือ ประเภทพืช เช่น ผักสวนครัวที่ปลูกและกินเป็นอาหารที่มีประจำในตู้เย็น การปลูกพืชผักเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้หลากหลายชนิด การทำเกษตรก่อนการลงมือทำ ต้องจัดการดินให้ดี โดยเริ่มจากแปลงเกษตรถาวร หรือหลุมถาวร

การทำแปลงเกษตรถาวรหรือหลุมถาวร

๑) กำหนดพื้นที่ที่จะทำแปลงเกษตร/ทำหลุมถาวร ซึ่งต้องดูทิศทางแสงอาทิตย์ด้วย เมื่อได้แล้วกำหนดขนาดให้ได้ ๑ ตารางเมตร (กว้าง ๑ เมตร ยาว ๑ เมตร)

๒) ขุดหลุมโดยนำดินจากกันบ่อ ขึ้นมากองอยู่ด้านบนให้ขุดลงให้ลึก ๘๐ เซนติเมตร หรือ ๑๐๐ เซนติเมตร

๓) เมื่อขุดหลุมเสร็จแล้วนำวัชพืชเทลงไปในหลุม ตามด้วยนำปุ๋ยหมักมาหมักลงในหลุมเป็นชั้น ส่วนประกอบของวัสดุคืบ เพื่อให้แปลงเกษตรถาวร เก็บธาตุอาหารได้ดี

แบบที่ ๑ ควรนำแกลบคืบ แกลบดำ ดินร่วนซุย ปุ๋ยคอก รำหยาบ รำละเอียด หัวเชื้อจุลินทรีย์ชีวภาพ กากน้ำตาลเติมลงไปในก้นบ่อ เป็นการเพิ่มธาตุอาหารให้พืช

แบบที่ ๒ ใส่ฟางรองก้นหลุม เหยียบอัดให้แน่นแต่ละชั้นหนาประมาณ ๑๐-๒๐ เซนติเมตร แล้วนำฟางลงอีกชั้นทำให้เต็มหลุม เหยียบอัดทุกชั้นตอน และแต่ละชั้นให้มีการรดด้วยน้ำหมักชีวภาพ

๔) นำดินบริเวณปากหลุมกลบหลุมให้หมด ทิ้งไว้เมื่อหน้าดินแห้ง ให้เตรียมปุ๋ยชีวภาพ เทน้ำหมักชีวภาพที่ผสมแล้วรดหน้าดิน สามารถนำพืชที่ต้องการลงปลูกได้ เช่น ประเภทไม้ยืนต้นไม้ ใช้น้อย การทำแปลงผักหรือแปลงเกษตรถาวร ในพื้นที่ที่เป็นบ่อใต้ดิน ที่คนมองไม่เห็น เป็นบ่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ เป็นแก้มลิงในแปลงเกษตร

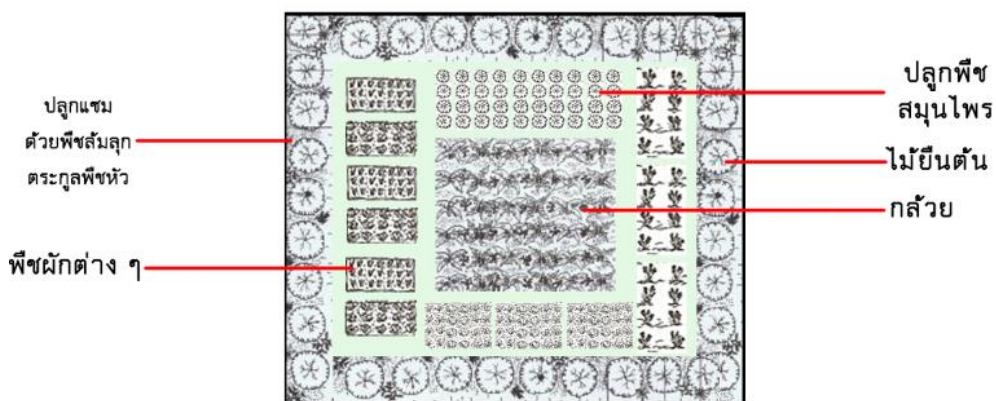
การปลูกแบบเกษตรประณีต ๑ ตารางเมตร

๑) ปลูกกล้วยเป็นพืชนำในแปลง โดยให้นำกล้วยลงปลูกบริเวณตรงกลางของแปลงพื้นที่ ๑ ตารางเมตร เพราะว่ากล้วยเป็นพืชที่จะให้ร่มเงาและช่วยเก็บความชื้นให้ดินและต้นไม้

๒) ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้ใหญ่ เช่น อาจเลือกปลูก ยางนา หรือไม้ยืนต้นอื่น ๆ หรือเลือก มะรุ่ม ขี้เหล็ก แคป่า รวมถึงผลไม้ เช่น ขนุน กระท้อน มะขาม มะกอกน้ำ น้อยหน่า ทับทิม และอื่น ๆ

๓) ปลูกแซมด้วยพืชล้มลุกตระกูลพืชหัว หรือตระกูลถั่ววัลย์ เป็นพืชล้มลุกที่ปลูกได้ร่มไม้ใหญ่ โดยไม่ต้องใช้น้ำมาก สามารถเริ่มจาก ๑ ตารางเมตร ถือเป็นจัดการแปลงพืชเศรษฐกิจ ที่สำคัญเป็นพืชที่ใช้น้ำน้อย

๔) ปลูกไม้สมุนไพร ไม้สวยงาม พืชผักต่าง ๆ ที่ต้องการ เช่น ชะพลู มะเขือพวง มะเขือเทศ ยี่หระ กุยช่าย โหระพา หอม สะระแหน่ มะกรูด มะละกอ มันเทศ พลูดาว แตงกวา และพริกในบริเวณเดียวกัน สามารถรดน้ำใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ได้พร้อม ๆ กัน ในเวลาเดียวกัน

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของ พ่อจันท์ที่ การจัดแบ่งพื้นที่ ในแปลงเกษตรประณีต ๑ ตารางเมตร หากเกษตรกรจะนำไปปฏิบัติหรือไปประยุกต์ใช้ด้วยตัวเอง ต้องมีความรู้ความเข้าใจในการที่จะนำโมเดลไปทำต่อ โดยควรศึกษาหาความรู้ด้านการวางแผนปลูก การออกแบบแปลง และการจัดฝังต้นไม้จากเกษตร ๑ ตารางเมตร สู่แปลงเกษตรขนาดใหญ่ขึ้น

การวางแผนการปลูกแบบเกษตรประณีต เริ่มต้นจากพื้นที่ ๑ ตารางเมตร และขยายเพิ่มพื้นที่เป็น ๔ ตารางเมตร ขยายเพิ่มพื้นที่อีก ๘ ตารางเมตร และขยายพื้นที่ต่อ ๑๖ ตารางเมตร จนขยายเต็มพื้นที่ ๑ ไร่ โมเดลนี้สามารถนำไปจัดวางให้สมบูรณ์ลงตัวในพื้นที่ได้ถ้าหากเกษตรกรมีพื้นที่ขนาดใหญ่ อาจเริ่มจากพื้นที่ ๔ ตารางเมตร เพิ่มพื้นที่ ๘ ตารางเมตร และเพิ่มพื้นที่ ๑๐ ตารางเมตร ขยายเพิ่มพื้นที่ ๑๐๐ ตารางเมตร ศูนย์เรียนรู้ได้ทำลักษณะนี้ เมื่อผ่านไป ๑๑ ปี ที่แปลงนี้จะสามารถมีผลตอบแทนที่คุ้มค่างับวิถีชีวิตสร้างความมั่นคงได้ สร้างรายได้ให้เกิดขึ้น

การจำลองโมเดลเกษตรประณีต ๑ ตารางเมตร ขยายในพื้นที่นาแปลงใหม่ ๒๒ ไร่

การขยายพื้นที่ใหม่แปลงนา ๒๒ ไร่ เป็นพื้นที่ของนายสุวัฒน์ชัย จำปามูล ที่เป็นลูกเขยได้วางแผนการทำในพื้นที่ ๑ ตารางเมตร ก่อน โดยในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ - พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้ปรับปรุงพื้นที่ ๓ ส่วน ได้แก่ ปลูกป่าในแปลงนา ปลูกผักกลางแจ้ง และปลูกไม้ยืนต้น

ปลูกไม้ยืนต้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ แปลงเกษตรประณีต ๑ ไร่ มีรายได้จากไม้ยืนต้นราคา ๑ แสนบาท จากพื้นที่ลือกเดียวคือ ๑ ตารางเมตร ได้ให้เจ้าของแปลงเกษตร คือ สุวัฒน์ชัย เก็บข้อมูลและวัดผลการปลูกพืช การใช้น้ำ และวัดเชิงมูลค่าทางเศรษฐกิจ

ปลูกพืชคลุมดินที่ใช้น้ำน้อย เป็นพืชตระกูลถั่ววัลย์ จำนวน ๓ - ๔ หลุม เช่น พักทองพันธุ์ดีคัดพิเศษ ปลูก ๑ กอ สามารถให้น้ำหนักถึง ๔ กิโลกรัม พักทองพันธุ์ดีมีรสชาติหวานมัน เนื้อเหนียวนุ่มอร่อย

ปลูกพืชตระกูลถั่ววัลย์ ประเภทไม้สมุนไพรปลูกอย่างหนาแน่นในพื้นที่ ๑ ตารางเมตร เพื่อให้การปลูกครั้งเดียวได้รดน้ำครั้งเดียว

ปลูกพืชเศรษฐกิจ ที่เป็นไม้ยืนต้น ๒ ประเภท ในพื้นที่ ๑ ตารางเมตร ปลูกพืชได้ ๓๙ ชนิด มีระยะห่าง ๕๐ เซนติเมตร โดยรดน้ำครั้งเดียวคลุมได้ทั้งหมด และขยายในพื้นที่ ๙ ตารางเมตร พืชเหล่านี้เป็นพืชเศรษฐกิจที่มีมูลค่าสูง เช่น ไม้ยางนา ผักหวานป่า

จากการจัดบันทึกและเก็บข้อมูลในแปลงเกษตร พันธุ์ไม้ที่เป็นพืชเศรษฐกิจ ๓ ชนิด ได้แก่

พืชเศรษฐกิจชนิดที่ ๑ ผักหวานป่า โดยผักหวานป่า ๑ ต้น สามารถเก็บเมล็ดพันธุ์ได้ ๓.๒ กิโลกรัม จำนวนเมล็ด ๔๘๐ เมล็ด นำมาเพาะกล้าได้ถุงละ ๑๐ บาท มีมูลค่าที่ขายได้ ๔๘,๐๐๐ บาท ผักหวานป่า หากขายเมล็ดสดมีราคาอยู่ที่กิโลกรัมละ ๒๐๐ บาท คุณประโยชน์สารพัด สามารถนำมาทำข้าวเกรียบผักหวาน ใบอ่อนและยอดอ่อน นำมาแกงผักหวานป่า ใบแก่ นำมาทำผลิตภัณฑ์ที่ทรงคุณค่า คือ ชาผักหวาน จำหน่ายในราคา ๓,๐๐๐ บาท ต่อกิโลกรัม เป็นรายได้ที่ช่วยปลดเปลื้องหนี้สินให้กับครอบครัวได้

พืชเศรษฐกิจชนิดที่ ๒ ต้นยางนา ที่ปลูกในพื้นที่เดียวกัน ปัจจุบันสูง ๑๐๒ ตารางเมตร มีราคาตารางเมตรละ ๔,๐๐๐ บาท

พืชเศรษฐกิจชนิดที่ ๓ พืชสมุนไพร ปลูกในพื้นที่ ๑ ตารางเมตร โดยเน้นการปลูกกระชายดำ จำหน่ายหัวละ ๒๐๐-๓๐๐ บาท ทำเป็นชาน้ำกระชายดำ โดยมีสรรพคุณเป็นยากระตุ้นประสาท ทำให้เกิดความกระชุ่มกระชวย ช่วยบำรุงผิวพรรณ ช่วยบำรุงเลือดในสตรีผอมแห้งแรงน้อย ทำให้ประจำเดือนมาเป็นปกติ ช่วยรักษาโรคปวดท้อง ท้องร่วง และใช้เป็นยาบำรุงกำลัง ช่วยบำรุงสมรรถภาพทางเพศ เพราะจัดอยู่ในตระกูลโสมจีน

ส่งผ่านความคิดไว้ให้ลูกหลาน ด้วยการดูแลรักษาแนวทางทำเกษตรประณีต ๑ ตารางเมตร

เป้าหมายการทำเกษตรประณีต ๑ ตารางเมตร คือ การวางแผนให้วิถีชีวิตมั่นคง ด้วยการปลูกไม้ต่อเนื่อง ๒-๓ ปี ปลูกไม้ยืนต้น ไม้ผล ปลูกผักหมุนเวียนได้กินใบอ่อน ได้ไม้ยืนต้นเพื่อการก่อสร้างที่อยู่อาศัย และขายเป็นพืชเศรษฐกิจ

การปลูกพืชที่ต้องการแสงมาก เป็นพืชตระกูลหัว ให้การดูแลรักษา โดยการรดน้ำปลูกได้ร่มไม้ใหญ่ และนำมาแปรรูป เช่น ไพลขาว ไพลเหลือง ไพลดำ กระบุง กระเจียว ผักอีรอก (ต้นคล้ายกับกระบุง) และย่านาง

พื้นที่เกษตรประณีต ๑ ตารางเมตร เริ่มต้นด้วยการปลูกไม้เถาวัลย์ที่จำเป็นกับการประกอบอาหาร เช่น ย่านาง พืชอื่น ๆ ที่มีอยู่ เช่น กระชาย โสมไทย ชิงกินใบ ชิงกินยอด

การปลูกพืชเพื่อให้เกิดการเกื้อกูล ผักหวานป่าที่เป็นพืชเศรษฐกิจ มีลักษณะรากพันกันต้องการพืชที่เลียงเป็นคู่ และพืชที่เป็นคู่ที่ดี คือ ตะขบ เพราะช่วยปรับโครงสร้างดินได้ดี เป็นพืชตระกูลถั่วที่เอื้ออาหารต่อพืชตัวอื่น ๆ รากเปื่อยเน่า รากพวกนี้จะไปช่วยระเบิดดิน ควรเพาะตะขบ ควบคู่กับการเพาะผักหวานป่า ให้เอาเมล็ดไปปลูกข้าง ๆ กัน

การเพาะพืชช่วยปรับโครงสร้างดิน เช่น การเพาะตะขบ ควรเตรียมแปลง แกลบดิบ แกลบดำ ดินร่วนซุย ปุยคอก คลุกให้เข้ากัน อยากรให้ดีใส่รำ ผสมสูตร ๑ : ๑ จะช่วยให้เพาะได้ดี หมักด้วยหัวเชื้อชีวภาพ เมื่อหมักเสร็จนำไปกรอกถุงจำหน่ายได้

การเพาะต้นตะขบ การทำแปลงก่อนลงผักหวานป่า ให้นำต้นตะขบมาลงเป็นแม่ก่อน แล้วเก็บเมล็ดพันธุ์ผักหวานป่าให้แตกเพาะในกะละมัง ไปถึง ปีปลูกตะขบให้แตกลอยน้ำ เทใส่บัวรดที่เพาะผักหวานจะได้พันธุ์ตะขบที่กระจายใส่ผักหวานป่า

ลักษณะการเพาะและความลึก ผักหวานป่า ๔ เมล็ด ใช้จำนวน ๑ ถุง ใส่ผักหวานป่า จำนวน ๔ เมล็ด และมี เมล็ดตะขบเป็นพืชนำที่ช่วยระเบิดหน้าดินช่วยปรับโครงสร้างดินให้ดีขึ้น

แนวคิด เรื่อง เกษตรประณีต ๑ ตารางเมตร ควรมีน้ำที่ดี และเพียงพอกับการทำเกษตร หากน้ำไม่พอใช้ให้ยึดหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ของในหลวงมาใช้ในการแบ่งพื้นที่เป็น ๓๐ - ๓๐ - ๓๐ - ๑๐ หากไม่ทำจะทำให้แปลงเกษตรไม่สมดุลกัน พื้นที่ใดไม่มีแหล่งน้ำให้หาแหล่งน้ำมาเพิ่มเติม ควรเตรียมแปลงปลูกให้ชัดเจน และต้องมีความรู้ให้เพียงพอ พร้อมทั้งจะหาความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติม

หลักคิดของการเป็นเกษตรกร คือ อันดับแรก คิดร่วมกันว่าจะทำอย่างไร ให้เกษตรกรทั้งชาติพึ่งตนเองได้ และนำไปสู่การพึ่งตนเองทั้งชาติ ต้องมีเวทีระดมความคิดเห็นและหาทางออกร่วมกัน มีเวทีแลกเปลี่ยน นำสิ่งที่ดีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อันดับสอง คือ สร้างเกษตรกรให้เป็นคนดี ส่งผ่านเรื่องราวดี ๆ ในการทำเกษตรซึ่งกันและกัน อันดับสาม คือ เกษตรกรควรหาทางออกให้ได้ว่าพืชชนิดใดมีมูลค่าทางเศรษฐกิจที่จะสร้างบ้านอายุให้ชีวิตได้ในระยะยาว เช่น ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ยางนา ที่มีค่าตั้งทองคำ หรือพืชชนิดใดที่เหมาะสมและสอดคล้องกับพื้นที่และข้อจำกัดของตัวเอง